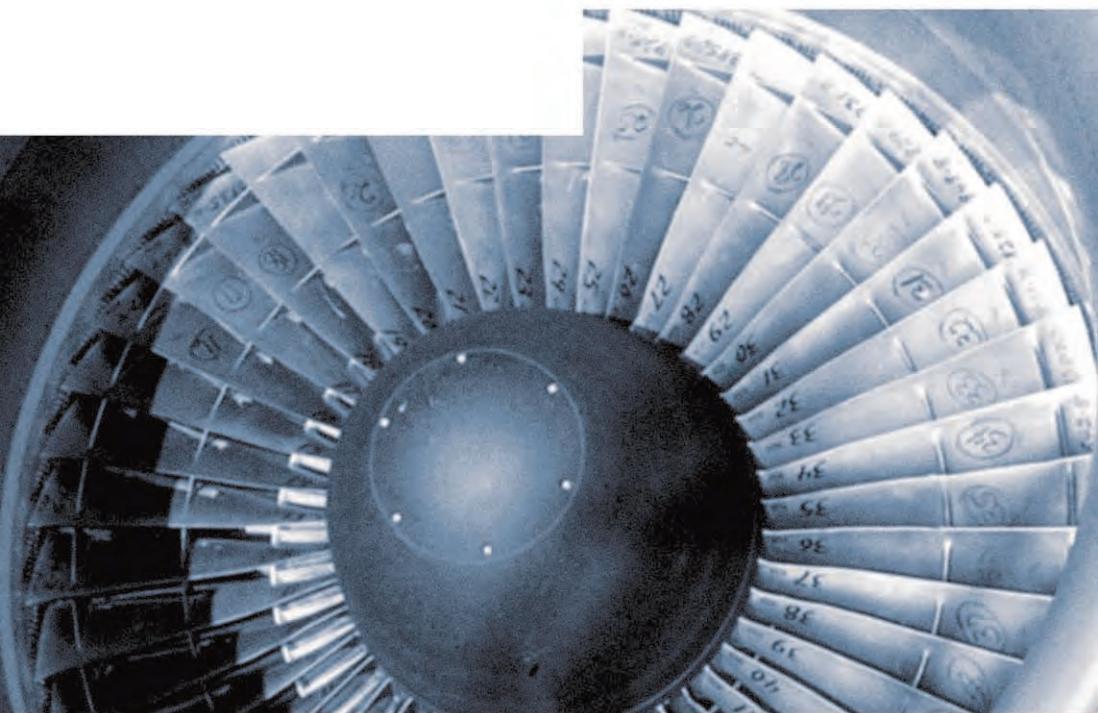

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΜΝΙΑΣ

Κοινωνιολογική θεωρία και εκπαίδευση

Διακριτές προσεγγίσεις

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	xiii
1. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	1
2. ΟΙ ΜΑΚΡΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	41
3. ΟΙ ΜΙΚΡΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	175
4. ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	245
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	339
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	361
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ	367

1

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Η μεθοδολογική προσεγγίση για την ανάλυση του εκπαιδευτικού συστήματος, τη διερεύνηση των σχέσεων που αυτό διαμορφώνει με τα άλλα κοινωνικά συστήματα, καθώς και για τη μελέτη των δράσεων που εκδηλώνονται στο εσωτερικό του, επιδιώκει την ανάδειξη, αποσαφήνιση και αξιοποίηση των διακριτών εννοιολογικών πλεγμάτων της κοινωνιολογικής θεωρίας. Σύμφωνα με τον Kuhn (1970· βλ. και Λαμπίρη-Δημάκη, 1990· Giddens, 1996: 199· Bernstein, 1996 και 2000· Lamnias, in press 3), στο εσωτερικό των κοινωνικών επιστημών και της κοινωνιολογικής θεωρίας έχουν συγκροτηθεί και λειτουργούν παράλληλα, με τη μορφή προ-Παραδειγματικών πλαισίων (βλ. και ενότητα 2), διαφοροποιημένα εννοιολογικά συστήματα. Το καθένα από τα συστήματα αυτά, αξιοποιώντας τη διακριτή λογική του, επιχειρεί να εξηγήσει ή να ερμηνεύσει την κοινωνική πραγματικότητα.

Η συγκεκριμένη ανάλυση επισημαίνει ότι στο χώρο της κοινωνιολογικής θεωρίας απολαμβάνουν μιας γενικότερης αποδοχής τα εννοιολογικά συστήματα των δομικών, των ερμηνευτικών και των συνδυαστικών (κριτικών) θεωρήσεων. Οι θεωρήσεις αυτές έχουν σημεία αναφοράς κοινωνικά συγκροτημένες λογικές (Weber, 1958 και 1978· Habermas, 1978, 1984, 1986 και 1987, 1992· βλ. και Brubaker, 1984), οι οποίες συνέβαλαν και συμβάλλουν στη διαμόρφωσή τους, στον εμπλουτισμό της επιχειρηματολογίας τους, καθώς και στην αποσαφήνιση των ερευνητικών τους πρακτικών, τόσο στο εσωτερικό της Κοινωνιολογίας, όσο και στο χώρο της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης (βλ. και Λάμνιας, 1997, 1999, 2000a και Lamnias, in press 3).

Στις ανασυγκροτήσεις και τις νέες ταξινομήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στο εσωτερικό της κοινωνιολογικής θεωρίας (βλ. Habermas, 1968/1978· Dawe, 1970· Haralambos και Heald, 1980· Timasheff και Theodoreson, 1983· Ritzer, 1988· Koviaϊβίτης, 1993· Blackledge και Hunt, 1995· Πετμεζίδου, 1996· Μιχαλακόπουλος, 1997· Craib, 2000 κ.λπ.), μολονότι επισημαίνονται ταυτίσεις, παρατηρούνται και αρκετές διαφορές απόψεων. Οι διαφοροποιήσεις αυτές έχουν σχέση με το σκεπτικό (λογική) που τις έχει επιβάλει, με την ορολογία που ο κάθε αναλυτής χρησιμοποιεί, καθώς και με την απόφαση για ένταξη επιμέρους θεωριών ή διερευνήσεων σε κάποιο από τα διαφορετικά αυτά εννοιολογικά συστήματα. Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης ανάλυσης επικεντρώνεται στις διακρίσεις που έχει πραγματοποιήσει ο Habermas (1978· βλ. και 1984 και 1987), οι οποίες, πέρα από την επιστημολογική τους θεμελίωση, φαίνεται ότι απολαμβάνουν και μιας γενικότερης αποδοχής, αφού οι περισσότεροι αναλυτές συγκλίνουν και, άμεσα ή έμμεσα, αναγνωρίζουν την ύπαρξη και λειτουργία των παραπάνω εννοιολογικών συστημάτων.

Στο κεφάλαιο αυτό, επιχειρούμε να αποσαφηνίσουμε το συνολικό πλαίσιο της ανάλυσης. Ειδικότερα, επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στις θεωρητικές αναζητήσεις της Κριτικής Σχολής της Φρανκφούρτης, οι οποίες εκτιμούμε ότι έχουν εμπλουτίσει τον προβληματισμό που αναπτύσσεται στο χώρο των κοινωνικών επιστημών και έχουν δημιουργήσει προϋποθέσεις για διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό της κοινωνιολογικής θεωρίας. Οι αναζητήσεις αυτές συνδέονται με επιστημολογικού χαρακτήρα προβληματισμούς, οι οποίοι, με την κριτική τους προσέγγιση, έχουν συμβάλει στην ανάδειξη και αποσαφήνιση των εννοιολογικών συστημάτων της κοινωνιολογικής θεωρίας, καθώς και της λογικής που διέπει το καθένα απ' αυτά. Θεωρούμε ότι η ανάλυση των προβληματισμών της Κριτικής Σχολής θα συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση των διακριτών εννοιολογικών συστημάτων του δομισμού, των ερμηνευτικών και των συνδυαστικών (κριτικών) προσεγγίσεων, τα οποία λειτουργούν στο εσωτερικό της κοινωνιολογικής θεωρίας.

Ειδικότερα, τις τελευταίες δεκαετίες έχει συντελεστεί από την Κριτική Σχολή μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της πρακτικής κατεύθυνσης

των κοινωνικών επιστημών, στο πλαίσιο της οποίας εμπλουτίζεται και αναδιαρθρώνεται και η κοινωνιολογική θεωρία. Η θέση αυτή έχει εκφραστεί από τον Habermas (1978· βλ. και 1984, 1987) και έχει επηρεάσει τη μεθοδολογία της ανάλυσης που ακολουθεί. Θεωρούμε ότι η κριτική ανάλυση του Habermas, έχει συμβάλει στον σαφέστερο προσδιορισμό των διαμορφωμένων εννοιολογικών συστημάτων της κοινωνιολογικής θεωρίας, καθώς και στη σύνδεσή τους με διαφοροποιημένες όψεις της κοινωνικά διαμορφωμένης λογικής, οι οποίες επιβάλλουν και διακριτές μεθόδους έρευνας.

1. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η αποσύνδεση της αξιακής σφαίρας της επιστήμης από την παραδοσιακή κουλτούρα στην πορεία εξορθολογισμού-εκσυγχρονισμού των κοινωνιών (Weber, 1958 και 1978· βλ. και Habermas, 1984 και 1987) δημιούργησε προϋποθέσεις για την αποδέσμευση της επιστήμης από τη φιλοσοφία, για τη συγκρότηση της επιστημονικής κοινότητας, καθώς και για τη δημιουργία θεσμών στο εσωτερικό της επιστήμης. Οι εξελίξεις αυτές συνέβαλαν στην εξέλιξη και την ανάπτυξη της επιστήμης.

Στο πλαίσιο αυτό, συγκεκριμενοποιήθηκε η πρώτη σημαντική διάκριση μεταξύ φυσικών και κοινωνικών επιστημών και στη συνέχεια ακολούθησαν οι διαφοροποιήσεις, τόσο στο εσωτερικό του κάθε κλάδου με τη δημιουργία πολλών αυτόνομων επιστημών, όσο και στο ιδιαίτερο πεδίο της κάθε επιστήμης. Στο εσωτερικό του κλάδου των κοινωνικών επιστημών διαμορφώθηκαν οι επιστήμες της Κοινωνιολογίας, της Πολιτικής Οικονομίας, της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, της Παιδαγωγικής κ.λπ. Ταυτόχρονα, στο χώρο της κοινωνιολογικής θεωρίας διακρίνουμε τα εννοιολογικά πλέγματα του δομισμού, της ερμηνευτικής προσέγγισης και των συνδυαστικών (κριτικών) θεωρήσεων. Από την άλλη μεριά, στο πλαίσιο του κάθε εννοιολογικού πλέγματος αναπτύχθηκαν διακριτές θεωρήσεις συγκροτούν το εννοιολογικό σύστημα του δομισμού, η φαινομενολογία, η εθνομεθοδολογία και η συμβολική αλητλόδραση διαμορφώνουν

την ερμηνευτική προσέγγιση και, τέλος, ο κριτικός μαρξισμός και η βε-μπεριανή θεώρηση το συνδυαστικό εννοιολογικό σύστημα.

Η ανάπτυξη και οι συνακόλουθες αναδιατάξεις στο εσωτερικό των επι-μέρους επιστημών συνδέθηκαν με την ανάγκη διατύπωσης γενικεύσεων, προγνώσεων και, γενικά, αξιόπιστων απαντήσεων στα ζητήματα που ανέ-δειξε ο εξορθολογισμός των δράσεων και ο εκσυγχρονισμός των κοινω-νιών, τον οποίο οι ίδιες ενίσχυαν και, τελικά, επέβαλαν. Η θετικιστική αυτή αντίληψη, η οποία κυριάρχησε σ' όλες σχεδόν τις επιστήμες, δεν άφησε ανεπηρέαστη την Κοινωνιολογία. Έτσι, οι νέες συνθήκες και τα νέα προ-βλήματα που προέκυψαν μετά τη γαλλική και τη βιομηχανική επανάσταση δημιούργησαν προϋποθέσεις για την εμφάνιση και τη συγκρότηση της Κοι-νωνιολογίας (βλ. και Giddens, 1989). Σ' ένα πρώτο επίπεδο, βασική επι-δίωξη της νέας αυτής επιστήμης ήταν, από τη μια μεριά, η πρόγνωση των εξελίξεων και η οργάνωση παρεμβάσεων για τον έλεγχό τους (Comte) και, από την άλλη, η ανάπτυξη της κατάλληλης μεθοδολογίας, η οποία θα της επέτρεπε την παραγωγή έγκυρης γνώσης και αξιόπιστων προγνώσεων (Saint Simon, Comte, Durkheim, Weber κ.λπ.).

Στο σημείο αυτό, αρχίζουν οι αμφισβητήσεις και οι διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό της κοινωνιολογικής θεωρίας. Ο Weber, μολονότι θεωρεί ότι η εξασφάλιση της δυνατότητας παραγωγής γενικεύσεων είναι απα-ραίτητη για την κατοχύρωση της επιστημονικότητας της Κοινωνιολογίας, αμφισβητεί πρώτος τη θετικιστική κατεύθυνση που οι θεμελιωτές της επέ-βαλαν και εισάγει τις έννοιες της κατανόησης και του ιδεότυπου (βλ. και Λαμπίρη-Δημάκη, 1990 και Τερλεξής, 1999, τόμος πρώτος). Στη συνέχεια, ιδιαίτερα στο εννοιολογικό σύστημα της φαινομενολογίας, αναπτύχθηκαν ριζοσπαστικές απόψεις, οι οποίες αμφισβήτησαν τη δυνατότητα παρα-γωγής γενικεύσεων. Τελικά, η συνδυαστική πρόταση του Habermas (1978, 1984 και 1987) επισημαίνει ότι, στις κοινωνικές επιστήμες, οι γνώσεις και οι προγνώσεις, οι οποίες παράγονται με βάση τις ερευνητικές διαδικασίες, δεν είναι εύκολο να αξιώσουν αντικειμενικότητα. Ωστόσο, διεκδικούν την εγκυρότητά τους στο επίπεδο της επιχειρηματολογίας, με βάση αναφο-ρές σε κάποια δεδομένα και σε κάποια συμπεράσματα, τα οποία όμως δεν

έχουν το κύρος των δεδομένων και των συμπερασμάτων που διαχειρίζονται ή επικαλούνται οι φυσικές επιστήμες. Στο πλαίσιο αυτό, οι διακριτές επιστημολογικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις της κοινωνιολογικής θεωρίας συνδέθηκαν, ή δημιούργησαν, τα βασικά θεωρητικά εννοιολογικά συστήματα, τα οποία και έχουν μονοπωλήσει τον προβληματισμό στο εσωτερικό της Κοινωνιολογίας.

Το βιβλίο αυτό, αξιοποιώντας την επιστημολογική ανάλυση του Habermas, επιχειρεί να αναδείξει και να αποσαφηνίσει τα διακριτά εννοιολογικά συστήματα των δομικών, των ερμηνευτικών και των συνδυαστικών (κριτικών) προσεγγίσεων της κοινωνιολογικής θεωρίας, τα οποία αποτελούν πλαίσια για τη μελέτη και την ταξινόμηση διερευνήσεων που έχουν πραγματοποιηθεί στο χώρο της Κοινωνιολογίας και της Εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, επισημαίνονται τα στοιχεία εκείνα που διευκολύνουν την ένταξη των παραπάνω διερευνήσεων σε κάποιο από τα διακριτά εννοιολογικά συστήματα της κοινωνιολογικής θεωρίας. Οι επιστημολογικά θεμελιώμενες επιλογές και ταξινομήσεις των ποικίλων απόψεων, πέρα από το όποιο επιστημονικό ενδιαφέρον, μπορούν να βοηθήσουν και στην πληρέστερη κατανόησή τους.

Ο Κώστας Λάμπης, μετά τις βασικές σπουδές στα Παιδαγωγικά (Παιδαγωγική Ακαδημία και διετής Μετεκπαίδευση στο ΜΔΔΕ), την Πολιτική Επιστήμη (πτυχίο Παντείου) και τη Δημόσια Διοίκηση (πτυχίο Παντείου), πήρε το Master Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης από το Institute of Education του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και ολοκλήρωσε τις σπουδές του με την εκπόνηση Διδακτορικής Διατριβής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα συνδέονται με τη διερεύνηση των κοινωνικών παραγόντων που εμπλέκονται στη διαδικασία συγκρότησης της παιδαγωγικής επιστημονικής γνώσης, της σχολικής γνώσης και των εκπαιδευτικών πρακτικών.

Έχει γράψει ένα ακόμα βιβλίο με τίτλο *Επικοινωνιακή Λογικότητα: Συγκρότηση και Εξέλιξη των Δομών Λογικότητας του Υποκειμένου, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1996* και έχει δημοσιεύσει πολλές μελέτες σε ελληνικά και ξένα περιοδικά.

Σήμερα είναι Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

ISBN 978-960-375-307-0

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 3307

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ — ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ